

Kurzusleírás (tematika)

Kurzus címe:

TEMPLOM ÉS ÉPÍTÉSZET

A nyugati keresztény templomépítészet kérdéseiről a 20. és 21. században, Európában.

Kurzus oktató(k) neve és elérhetősége:

Hartmann Gergely

hartmann.gergely@g.mome.hu

Kód: B-SZ-201-EP-2024-01-01 M-SZ-101-EP-2024-01-01	Kapcsolódó tanterv (szak/szint):	A tantárgy helye a tantervben (szemeszter):	Kredit: 5	Tanóraszám: Egyéni hallgatói munkaóra:
Kapcsolt kódok:	Típus: (szeminárium/előadás/gyakorlat/konzultáció stb.)	Szab.vál-ként felvehető-e?	Szab.vál. esetén sajátos előfeltételek:	

A kurzus kapcsolatai (előfeltételek, párhuzamosságok): -**A kurzus célja és alapelvei:**

A 20. század hozta a legnagyobb változást az európai templomépítészetben a barokk kor óta. A templomoknak, az istentisztelet helyeinek építészeti megformálása mindig is az egyik legfontosabb és leginkább áhított építészeti feladat volt. A felvilágosodás ugyanakkor új helyzetet teremtett, új építészeti feladatok kerültek a fókuszba, a templomokról lekerült a reflektorfény. A 19. század végére a historizmus és eklektika kiüresedett, sok esetben formalistává vált ezekben az alkotásokban is, és az addig bejáratott építészeti megoldások nem tudtak megfelelni az egyre inkább sürgető egyházi és vallási megújulás igényeinek.

Kurzusunk első felében arra keressük a választ, hogy az építészet 20. századi modern átalakulásának folyamata miként jelent meg templomok tervezésénél. Miként jutott el a század eleji zárkózottságból az európai keresztény templomépítészet a hatvanas évekre a világi építészeti alkotásokat is nem egyszer túlszárnyaló progresszióig? Hogyan tudott a korai modern alapvetően baloldali mozgalma teret nyerni az egyházi megbízóknál? Hogyan tudott egy, a hagyományokat elvető modernizmus táptalajra találni az önmagára sokszor mint a hagyományok letéteményesére tekintő Egyházban? Kik voltak azok az európai és hazai építészek és teológusok, akik felismerve az idők szavát újtárra indították az egyházi építészet megújítását? Mi volt a hatása a II. világháborút követő szegénységnek a templomterekre? Mi vezetett a II. Vatikáni Zsinat (1962–1964) állásfoglalásaihoz, amelyek az új építészeti és művészeti törekvéseket hivatalosan is elfogadták, sőt követendő irányvá tették? Milyen alkotásokat hozott a robbanásszerű szabadság

Nyugat-Európában, és ezek kontextusában hogyan láthatjuk a hazai progresszív, hatvanas-hetvenes évekbeli templomépítészetet?

A félév második felében a 20. század végének, 21. század elejének templomaira fókuszálunk.

Miközben nyugaton a szekularizáció miatt csökken az egyházi feladatok súlya, Kelet-Közép Európában szocializmus elnyomása után robbanásszerűen megnő az új templomok száma. Egyszerre van jelen az organikus és a modern hagyomány, a megújult liturgikus térre való reflexió (vagy éppen annak hiánya). Nem egy esetben a keresztény elemek keverednek a mitikus elemekkel, a hagyomány megpróbál szintézisre lépni a modernnel. Nem könnyű kapaszkodókat találni, de megpróbáljuk...

Eközben Nyugat-Európában új kihívások várnak a templomépítészetre: erősödik a II. Vatikáni Zsinat után kialakult téri elrendezés és „formai tobzódás” kritikája. Úgy tűnik, egyszerre van jelen az igény a reflektáltabb térszervezésre és a nosztalgiára egyaránt. Emellett a régió építészeinek és teológusainak egy merőben új kérdésre is válaszokat kell adniuk. Mi történik, ha egyszerre van jelen az igény egy mecsetre, egy katolikus templomra és egy buddhista szentélyre?

Létrehozhatunk-e számukra egy közös épületet, sőt, akár egy közös teret? Kitekintünk a vallásközi és a felekezetközi templomok építészeti kérdéseire.

A félév előre láthatóan 9 előadásból és 3 helyszíni épületbejárásból áll majd. Utóbbiak megvalósíthatósága függ a járványügyi helyzet adta lehetőségektől.

Célok:

A tantárgy célja, hogy a 20. és 21. század építészettörténetének egy jól behatárolható, mégis rendkívül szerteágazó témájába, a templomépítészetbe nyújtson betekintést. Az előadások elméleti megalapozását az épületlátogatások kézzelfogható tapasztalata egészíti ki. Lehetőséget ad a hallgatónak, hogy az egyik leginkább előtérbe állított építészeti feladat történetével és jelen problémáival foglalkozzon, amit saját leendő praxisában vagy elméleti munkásságában is hasznosíthat. Az egyéni (autonóm) elmélyülést és véleményalkotást a féléves feladatként leadandó esszé biztosítja.

Tanulási eredmények (fejlesztendő szakmai és általános kompetenciák):

Tudás:

A tantárgy rávilágít a templomépítészet helyére a 20. századi építészettörténeten és a kortárs, 21. századi belül. Közép- és Nyugat-európai kontextusban (a hazai folyamatokat kiemelve) vizsgálja a témát, rávilágítva a fejlődések párhuzamosságára vagy éppen eltolódásaira. Megismerteti a hallgatókat a téma néhány fontos jelenkori aspektusával, folyamataival.

Képesség:

Képes az alapvető formai, szerkezeti és téri szerkesztés alapján önállóan felismerni és elemezni alkotásokat, azokat történeti kontextusba helyezni, jelenkori fontosságukat felmérni. További kutatói, elméleti munkája során képes a kurzuson tanultakra építeni, az itt tanult horizontális tudást vertikálisan egy-egy témában elmélyíteni. Ezek folyamányaként képes a gazdag történeti építészeti örökség legfőbb értékeinek felismerésére, megőrzésére gyakorlati/tervezői munkája

során. Képes az épített örökség védelme érdekében adott esetben szakmailag kompetensen fellépni.

Attitűd:

Felismerte a történeti építészeti alkotások, az épített örökség alapvető fontosságát, amelyet tervezői munkájában is kamatoztat. Hozzáállása alaposan mérlegelő, döntései szakmailag releváns tudáson, konzekvens elemzésen és érvrendszeren alapulnak. Elkötelezett a hazai műemlékek és általában az épített örökség megóvásában is. Törekszik a jelen ökológiai szempontjainak érvényesítésére, amelyet képes összeegyeztetni az építészet értékvédelmével.

Autonómia és felelősségvállalás:

Elkötelezett a téma iránt, amely az órai aktív jelenlétben és munkában is megnyilvánul. Véleményét megalapozottan és az órán tanultak alapján önállóan alkotja meg, önálló szempontokkal járul hozzá a téma kortárs diskurzusához. Adott esetben az órán kérdez, véleményét kulturált és az óra keretei által lehetővé tett módon kifejezi, ha ennek szükségét látja.

A kurzus keretében feldolgozandó témakörök, témák:

Az ókori keresztény építészet, a liturgikus építészet kezdetei, majd rövid története a 20. századig. A 20. és 21. századi legfontosabb jelenségei, alkotói és témái a templomépítészetbe. A templomépítészet és a római katolikus liturgia megújulása a 20. század elején. A fókuszban Rudolf Schwarz. Modern templomok Magyarországon. A művészet és művészek szabadsága: a II. vatikáni zsinat (1963) hatása az egyház művészetére és építészetére. (Corbusier, Rothko, Steffan stb.) Ami nálunk kimaradt: a kísérletezés szabadsága a 60-as években. Templomépítészet Bécsben a 20. században, fókuszban a 60-as évek. (Otto Wagnertől Ottokar Uhlig) Magyar templomépítészet a szocializmusban (Szabó István, Csaba László, Bán Ferenc, Török Ferenc stb.). Kortárs problémák, vallásközi használható terek, csendterek.

Tanulásszervezés/folyamatszervezés sajátosságai:

tervezett időpont:	óra témája:	tervezett vendégelőadó:	feladatok/megjegyzések:
	Üres díszítés helyett dísztelen telítettség: a csend építésze. A templomépítészet és a római katolikus liturgia megújulása a 20. század elején. A fókuszban Rudolf Schwarz.		
	Neobarokk után progresszió? Hazai modern templomépítészet a 30-as években: Árkayak, Körmendy Nándor, Rimanóczy Gyula, Molnár Farkas		
	<i>Tervezett épületlátogatás:</i> Árkay Aladár: Városmajori templom (1933)		

	A művészet és művészek szabadsága: a II. vatikáni zsinat (1963) hatása az egyház művészetére és építészetére. (Corbusier, Rothko, Steffan stb.)		
	Ami nálunk kimaradt: a kísérletezés szabadsága a 60-as években. Templomépítészet Bécsben a 20. században, fókuszban a 60-as évek. (Otto Wagnertől Ottokar Uhlig)		
	Magyar templomépítészet a szocializmusban (Szabó István, Csaba László, Bán Ferenc, Török Ferenc stb.). Félévközi visszajelzés, visszatekintés az eddigi órákra.		
	<i>Tervezett épületlátogatás:</i> Mindenszentek-plébániatemplom, Farkasrét (Szabó István, 1975), és/vagy Ildikó téri református templom (Szabó István, 1981)		
	Behozni ami elmaradt: a hazai templomépítészet kibontakozása a rendszerváltás körül. Központban a forma és a liturgia kapcsolata (Makovecz Imre, Nagy Tamás, Török Ferenc, Balázs Mihály stb.).		félévközi feladat: Egy 20. századi hazai templomépület elemzése a kurzuson elsajátított szempontrendszer alapján. Terjedelem: 5000–7000 leütés. Saját fotókkal. Leadási határidő: 2021. április 29.
	nincs óra a felvételi miatt		
	A templomépítészet kortárs kérdései 1.: közösségiség kontra hagyomány a kortárs katolikus templomépítészetben. Ellentmondás vagy egymást kiegészítő szempontrendszer? Német megoldás: a "communio-tér".		
	A templomépítészet kortárs kérdései 2.: Hazai kortárs templomépítészet új (szerzetesi?) iránya 2010 után három példán bemutatva: John Pawson: Pannonhalmi bazilika átalakítása (2012), Golda János: piarista kápolna (2011), Nagy Tamás: Mátraverebély-szentkút (2015)		
	<i>Tervezett épületlátogatás:</i> Piarista kápolna 2011 utáni felújítása (tervező: Golda János)		Félévközi feladat leadási határideje.
	A templomépítészet kortárs kérdései 3.: több vallás egy térben? Felekezeti és vallásközi terek itthon és Nyugat-Európában. Megfér-e egy épületben egy katolikus templom és egy mecset? Visszajelzés, visszatekintés a félévve.		Félévközi feladat pót leadási határideje, egy érdemjegy levonással.

A hallgatók tennivalói, feladatai:

Órai jelenlét és egy félévközi feladat alapján: Egy 20. századi hazai templomépület elemzése a kurzuson elsajátított szempontrendszer alapján. Terjedelem: 6000–8000 leütés, saját fotókkal (ami feltételezi az épület személyes bejárását). Leadási határidő: 2024. téli vizsgaidőszakban, pontosított időpontban. Pótleadás egy érdemjegy levonással lehetséges.

A tanulás környezete:

tanterem és külső helyszín

Értékelés:

Teljesítendő követelmények:

Értékelés módja:

Az értékelés szempontjai (mi mindent veszünk figyelembe az értékelésben):

Az órai jelenlét rendszeressége és minősége. A kiadott épületelemzés határidőre való beadása, az órán kiadott szempontok érvényesítése a szövegben. A beadandóban a tartalmi mellett, nyelvi, stilisztikai és tipográfiai szempontok is fontosak. és A félévzáró vizsgán vagy prezentáción egyedül vagy csapatban számot ad a félév során szerzett tudásáról, egy adott témában saját mini-kutatást végezve tárgyja az órán elhangzottak alapján felépített tudását. A prezentáció tartalma mellett annak megvalósítása és formai minősége is az értékelés része.

Az érdemjegy kiszámítása

Órai aktív jelenlét: 30%, félévközi leadandó: 30%, félév végi vizsga vagy prezentáció: 40%
A három közül bármelyik rész elégtelenül teljesül, nem adható érdemjegy.

Alapvető építészettörténeti irodalom:

- Frédéric Debuyt: A hely szelleme a keresztény építészetben. Pannonhalma, Bencés Kiadó, 2005.
- Katona Vilmos: Az Úr bevonul szentélyébe – kortárs római katolikus templomépítésze a liturgia tükrében. Szent István Társulat, Budapest, 2020.
- Klemens Richter: Templomtér és egyházkép. Pannonhalma, Bencés Kiadó, 2019.
- Krähling János – Vukosavljev Zorán (szerk.): Új evangélikus templomok, Luther kiadó, 2008.
- Mircea Eliade: A szent és a profán (különböző kiadások, pl. Európa, Budapest, 2009)
- Rév Ilona: Templomépítészetünk ma. Corvina, Budapest, 1987.
- Tér és imádság : az ima helye az ezredfordulón a zsidó, keresztény és iszlám vallásban, kiállításkatalógus. Pannonhalmi Főapátság, 2007.
- Wesselényi-Garay Andor (szerk.): „A Mindeség Modellje” – kortárs magyar templomépítészet (kiállítási katalógus). Modem, Debrecen, 2010.
- Wolfgang Jean Stock: European Church Architecture, 1900-1950, Prestel, 2006
- Wolfgang Jean Stock: European Church Architecture, 1950-2000, Prestel, 2002
-

Egyéb információk:

Máshol/korábban szerzett tudás elismerése/ validációs elv:

Tanórán kívüli konzultációs időpontok és helyszín:

E-mail-es egyeztetés alapján.